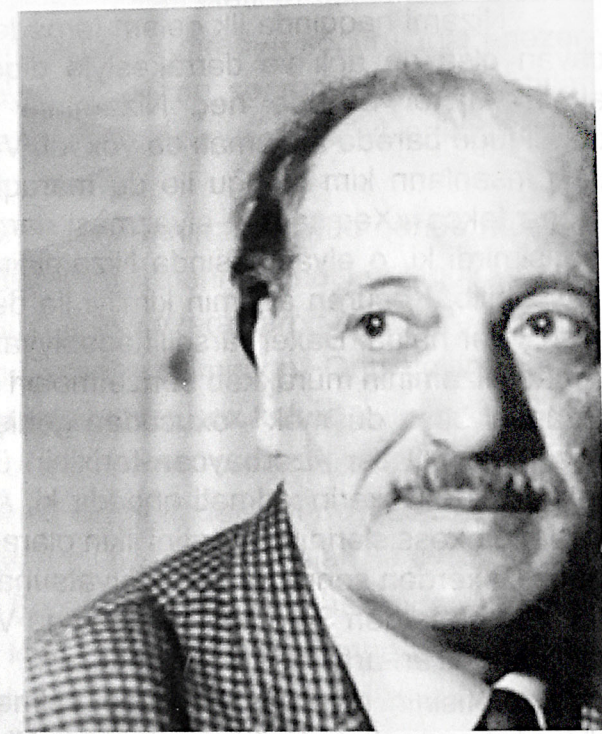

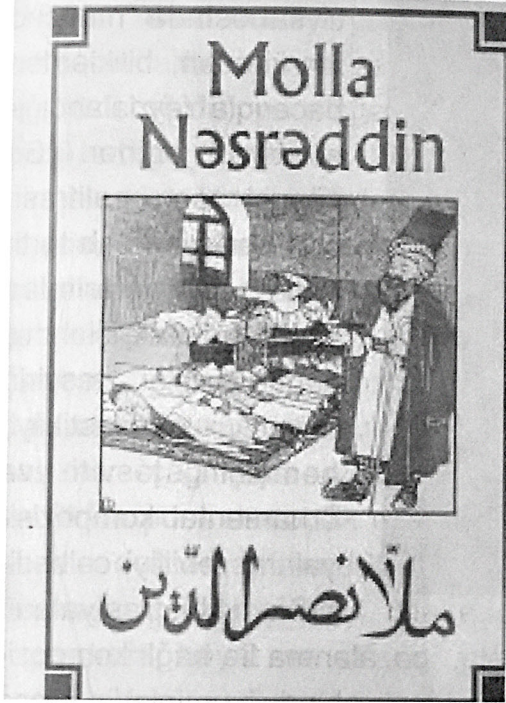
Qəzənfər Xalıqov Nizamini belə “tanıdı”...

20-30-cu illərdə Azərbaycan mədəniyyətində öz sözünü demiş istedadlı rəssam nəslinin ən parlaq nümayəndələrindən biri Qəzənfər Xalıqovdur. Azərbaycanın Xalq rəssamı Qəzənfər Xalıqov 1898-ci ildə Bakıda doğulub. Bir çox yerli rəssamlar kimi, onun da peşəkar fəaliyyəti Bakı rəssamlıq məktəbindən başlayıb. Fərq yalnız onda idi ki, o, həmin məktəbin ilk məzunlarından biri olub. Burada oxuduğu dövr ərzində Qəzənfər Xalıqov klassik bədən quruluşu, yağlı boya texnikası və qrafika, eləcə də incəsənət tarixi üzrə ətraflı biliklərə yiyələnib. Moskva və Leningradın aparıcı sənət məktəblərində peşə vərdişlərinə yiyələnmiş, daha sonra isə milli rəssam kadrlarını hazırlamaqdan ötrü Azərbaycana gəlmiş ustad müəllimlərdən dərs alıb.

Qəzənfər Xalıqovun peşə təhsilindən savayı müsəlman Şərqində satirik «Molla Nəsrəddin» jurnalında fəaliyyəti də ona parlaq təcrübə qazandırdı. Böyük qələm sahibi C.Məmmədquluzadənin rəhbərlik etdiyi həmin jurnal, o dövrdə ölkənin hər cəhətdən tərəqqisinə can atan milli ziyalılar təbəqəsini öz ətrafında birləşdirməkdə israrlı idi. →

Jurnalla çox yaxından əməkdaşlıq edən böyük rəssam Ə.Əzimzadə öz dəst-xətti və həyata baxışı ilə gənc rəssam Q.Xalıqova, şübhəsiz ki, böyük təsir göstərmiş oldu.

Ümumiyyətlə, «Molla Nəsrəddin» jurnalında bərqərar olan ab-hava, vətənpərvərlik, milli ziyalı ruhu gənc rəssam Qəzənfər Xalıqovun dünyagörüşünə güclü təsir göstərmiş oldu. Milli mədəniyyətin görkəmli nümayəndələri ilə birbaşa ünsiyyət isə ona istər sənət, istər vətəndaşlıq duyğusuna əsaslı surətdə təsirsiz ötüşə bilməzdi. Qəzənfər Xalıqovun müasirləri olmuş rəssamlar klassik ədəbiyyat, milli sənət və mədəni irs sahəsində onun geniş biliyə

malik olduğunu dəfələrlə etiraf etmişlər. «Molla Nəsrəddin»dəki illər rəssamın kitab qrafikası və plakat sahəsində bacarığını bir daha üzə çıxartdı.

Beləliklə, 30-cu illərin əvvəllərinə yaxın əsaslı peşə və əməli biliklərə yiyələnən Q.Xalıqov müstəqil yaradıcılıq yoluna qədəm qoymuş oldu. Onu da deyək ki, həmin dövrdə Azərbaycan rəssamları zəngin milli bədii irsi Avropa təsviri sənət gələnekləri ilə uzlaşdıraraq öz fərdi dəst-üslublarını axtarıb tapmaqda idilər. Həmin illər ərzində bu yolu tutub gedən azərbaycan rəssamların-

dan ibarət bütöv bir dəstənin əksər üzvləri sonrakı illərdə milli mədəniyyətin görkəmli nümayəndələri hesab olundular. Onların arasında təbii ki, Q.Xalıqov da var idi. Onun 1930-cu ildə çəkdiyi

«Qadınlarla iş şöbəsi» tablosu bu qəbildən xarakterikdir. Əsərdəki kompozisiyanın açıq-aşkar plakat ruhunda olmasına baxmayaraq, burda Azərbaycan miniatür sənətinin, ümumiyyətlə milli incəsənətdə yeni baxışın təsirini görürük. Planların quruluşu, rəng vurğularının dekorativliyi, kontur cizgilərinin naturanı formana mindirməklə yanaşı, kompozisiya məkanında fiqurların həcmsiz işlənmə texnikası – bütün bunlar əvvəlki yüzilliklərin klassik sənət üslubu ilə bilavasitə səsleşir. Eyni zamanda tablounun o vaxt üçün aktual sayılan mövzuya həsr olunması, sonrakı dövrlərdə qabarıq sayılan problemdən, yəni qadının ictimai həyatda öz yerini tutması uğrunda mübarizədən bəhs etməsi – maraqlıydı və əsasən də →

şüarçılığa aparıb çıxarırdı. Belə təsvir, belə üslub konkret əsərdə irəli sürülən tələblərə daha sərfəliydi, yeni qadının öz hüquqları uğrunda mübarizə mövzusu cəmiyyətdəki inqilabi dəyişmələr ideyasını tamamilə ifadə edirdi. Əlbəttə, Qəzənfər Xalıqovun o dövrdə yaratdığı, müxtəlif mövzulu əsərləri sadalamaq fikrində deyilik. Amma kitab illüstrasiyası sahəsindəki fəaliyyəti, sözsüz ki, qeyd olunmalıdır.

əksəri onun «Nərgiz» poemasına çekdiyi illüstrasiyaları rəssamın orta əsrlər kitab tərtibatı sahəsində mövcud təcrübədən, biliklərdən bacarıqla faydalandığını israr edirlər. Bu xüsusi rəng palitrası, orta əsrlərin kitab tərtibatı ənənələrindən vəcdə gələrək işlənmiş zərif naxışlar, təsvirin baxımlığı və plastikliyi, həmçinin təsviri və ornamental kompozisiyaların təbiiliyi cəlbedicidir. Illüstrasiyaların

ümumi səviyyəsi yüksək olsa belə, cəzalanma ilə bağlı kompozisiya, Nərgizin iki bacısı ilə birlikdə təsvir olunduğu miniatür, eləcə də bir sıra döyüş səhnələri daha uğurlu sayıla bilər...

Çünki, həmin illərdə Q.Xalıqov illüstrasiya sahəsində həqiqətən xeyli iş görübdür. Onların hər biri tərtib olunan əsərin ruhu və mahiyyəti ilə səsleşir. 1937-ci ildə Şota Rustavelinin «Pələng dərisi geymiş pəhləvan» əsərinə, həmçinin Əliağa Vahidin qəzəllərinə elə həmin ildə çekilmiş illüstrasiyalar xüsusilə qeyd olunmalıdır. Rəssamın klassik Şərq poeziyasına, ilk növbədə, dahi Nizami Gəncəvi irsinə xüsusi diqqəti və həssas münasibəti, onun poemalarına çekdiyi illüstrasiyalar Q.Xalıqovun bir rəssam kimi —→

kamillik dövrünün əlamətdar səhifələrindən sayılmalıdır. O vaxtadan rəssam Nizaminin yaradıcılığına iki dəfə müraciət etmişdi – ilk dəfə 1940-cı ildə (bu illüstrasiyaların dərc edildiyi yubiley buraxılışı artıq müharibədən sonra, 1947-ci ildə işıq üzü gördü) və «İsgəndərnamə»nin bədii tərtibatı (bunlar da 1953-cü ildə təqdim olundu). Hər iki silsilə klassik-realist tərzdə, bəzəklərin, elementlərin dəqiq işlənməsi ilə, bəzən də olduqca mürəkkəb kompozisiya tərzində yerinə yetirilib. Qəhrəmanlıq-vətənpərvərlik pafosu ilə dolu olan belə təsvir üsulu həmin dövrə xas olan çağırışlara uyğundur. «Xosrov və Şirin» poemasına, ilk növbədə, onun əsas qəhrəmanlarından biri olan Fərhada, həmçinin Makedoniyalı İsgəndərin həyat və döyüş yolundan bəhs edən «İsgəndərnamə»yə həsr olunmuş illüstrasiyalarda daha inandırıcı şəkildə əks olunub. Bu illüstrasiyaların müxtəlif texnikalarda (birincisi – monoxrom və rəngli akvarellə, ikincisi – kömür təsvirlə) yerinə yetirilməsinə baxmayaraq, aralarında xeyli oxşar cəhət, o cümlədən hər ikisində təsvir üslubq və obraz-ifadə xüsusiyyətləri daha qabarıqdır.

Qəzənfər Xalıqovun əsl yaradıcılıq uğuru Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin portreti sayılmalıdır.

portret – tamaşaçıya yönəlmiş fiqurun sinəyədək təsvirindən ibarətdir. Libasda isə incə rəng keçidlərinə düzgün riayət edilməsi diqqəti dahi şəxsiyyətin simasına yönəltmiş olur.

Onu bilirik ki, 1939-cu ildə – şairin 800 illik yubileyi ərəfəsində bu dahi şəxsiyyətin bədii obrazının təsviri ilə bağlı müsabiqə elan olunmuşdu. Müsabiqədə iştirak edən çoxsaylı rəssamlar təbii ki, böyük şairin obrazını öz təsəvvürlərinə uyğun olaraq təqdim edirdilər. Kifayət qədər mürəkkəb və obyektiv seçim nəticəsində Qəzənfər Xalıqovun çəkdiyi Nizami Gəncəvi portreti qalib gəlmiş oldu. Zaman keçdikcə bu portret ictimai şüurumuzda elə nüfuz qazanıb tanındı ki, artıq Nizaminin – bu dahi şairin siması başqa şəkildə təsəvvür edilmir...

Onu deyək ki, Qəzənfər Xalıqovun çəkdiyi bu portret klassik-akademik tərzdə həll olunub. Bu portret rəssamın klassik təsvir baxımından peşəkar məharətini çox qabarıq nümayiş etdirməklə yanaşı, obrazın daha uğurlu təqdimatına yardım etməkdədir. Əslində